

Tıp fakültesi öğrencilerinde boyun eğici davranışlar ve şiddetle ilişkisi*

Mine KAYA,¹ Gülsen GÜNEŞ,² Burhanettin KAYA,³ Erkan PEHLİVAN²

ÖZET

Amaç: Gençlerin kişilik gelişimlerinde, şiddet eğilimi ve ilgili davranışlar kadar boyun eğici davranışlar da önemli yer tutmaktadır. Şiddet davranışı gösterenlerin daha otoriter ve kontrolcü oldukları, boyun eğici davranışlar ve zayıf otoritenin de özellikle depresyon dahil, bir çok psikopatoloji ile ilişkili olduğu açıklanmıştır. Bu çalışmada İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinde, bazı sosyodemografik faktörler ve şiddetle ilgili ailesel ve kişisel öyküleriyle boyun eğici davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. **Gereç ve Yöntem:** İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerine (n=437), sosyodemografik anket formu ve Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği (BEDÖ) uygulanmıştır. **Bulgular:** Öğrencilerin BEDÖ puan ortalaması 36.1±8.5'dir. Erkek öğrenciler daha çok boyun eğici davranış göstermektedirler (p<0.001). Anlamli olmamakla birlikte, aile geliri ve anne-babasının öğrenim düzeyi düşük olan öğrencilerin BEDÖ puanları daha yüksektir. Anne babası arasında fiziksel şiddet olan öğrencilerin BEDÖ puanları yüksektir (p<0.05). **Tartışma ve Sonuç:** Aile içinde şiddet öyküsü ve kişilik özellikleri, boyun eğici davranışların gelişimini açıklamada önemli olabilir. Bu çalışmada saptanan anne ve baba arasındaki fiziksel şiddet ile boyun eğici davranışlar arasındaki ilişki, yarattığı çözümsüzlük ve çaresizliğin, boyun eğici ve çekingen tutumların gelişmesini kolaylaştırabileceği düşünülebilir. Bu, aile içi dinamiklerin önemine işaret etmektedir. Boyun eğici davranışlar, bireyin kişilik gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir. Bu nedenle aile içi şiddeti saptama, önleme ve yarattığı olumsuz sonuçları gidermenin yanında, şiddetin sosyal ve ekonomik kaynaklarını ortadan kaldırmak gerekmektedir. (Anadolu Psikiyatri Dergisi 2004; 5:5-10)

Anahtar sözcükler: boyun eğici davranış, şiddet, tıp öğrencisi, Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği

Submissive behaviors and its relationship with violence among students of medical school

ABSTRACT

Objective: Violence and associated behaviors are important factors in development of submissive behaviors in adolescence. The aim of this study was to evaluate the relationship between submissive behaviors and domestic violence among students of İnönü University Medical School. **Methods:** Submissive Acts Scale (SAS) and sociodemographic questionnaire was used to collect data from the students (n=437). **Results:** SAS mean value was 36.1±8.5. Male students had more submissive behaviors than girls (p<0.001). The students who had low family income and low parental education

*8. Ulusal Halk Sağlığı Günleri'nde poster bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Uzm.Dr., Sağlık Bakanlığı AÇSAP Merkezi, MALATYA

² Yrd.Doç.Dr., İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, MALATYA

³ Yrd.Doç.Dr., İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, MALATYA

Yazışma Adresi: Dr. Mine KAYA, Sağlık Bakanlığı AÇSAP Merkezi, MALATYA

E-posta: kayamine70@yahoo.com

had lower SAS values. The students who had domestic violence had higher SAS values ($p<0.05$). **Conclusion:** Domestic violence may be due to pathological behaviours and psychiatric disorders in children and adolescences. Submissive behaviours affect the development of adolescence's personality. Determining domestic violence is important to prevent and treat its negative consequences as a cause of submissive behaviours in children and adolescences. It's necessary to remove social and economic causes of violence. (*Anatolian Journal of Psychiatry* 2004; 5:5-10)

Key words: submissive behaviour, violence, medical student, Submissive Acts Scale

GİRİŞ

Şiddet, kişinin bedensel ve/veya ruhsal bütünlüğü ne yöneltmiş zor olarak tanımlanabilir.¹ Michaux'un genel kabul gören şiddet tanımı ise şöyledir: "Karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan biri veya bir kaçı doğrudan veya dolaylı, toplum ya da dağınık olarak diğerlerinin veya bir kaçının bedenel bütünlüğüne veya törel (ahlaki, manevi) bütünlüğüne veya mallarına veya simgesel ve kültürel değerlerine oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranırsa orada şiddet vardır."¹

Şiddetin kaynakları ve uygulaması biçimleri açısından farklı türleri vardır. Bireysel, kitlesel; fiziksel ya da ruhsal gibi şiddet türlerinden söz etmek mümkündür. Bireyler kendilerini savunabilmek için şiddete yönelebileceği gibi, şiddet bir ruhsal patolojinin uzantısı olarak da ortaya çıkabilir.

Şiddetin varlığı, yeniden üretilişi ve doğrudan maruz kalanlar ile tanıklık edenler tarafından algılanışı, kişilik gelişimi, tutum ve davranışların gelişimi açısından önemlidir. Örneğin, toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak baba tarafından ev içinde uygulanan şiddetin çocuklar tarafından onaylanması, şiddetin varlığının kişilik gelişimi açısından ne denli önemli olduğunu göstermektedir.² Özgün bir davranış örüntüsü olarak üretilen şiddet özdeşim sürecinin bir nesnesi haline dönüşerek farklı sonuçlar doğurabilir. Bireyi şiddete yakınlaştırabileceği gibi, benlik saygısında azalma, özgüven yitimi ve depresyona yatkın, "boyun eğici" bir davranış örüntüsü geliştiren bir nitelik de kazanabilir. Seligman'ın "öğrenilmiş çaresizlik kuramı"nda tanımladığı gibi, süregelen strese ve şiddete maruz kalan organizma tepkisizlik içeren bir davranış geliştirmektedir.^{3,4}

Günümüzde gençlerin kişilik gelişimlerinde, şiddet eğilimi ve ilgili davranışları kadar boyun eğici davranışların varlığı da önemli yer tutmaktadır. Boyun eğici davranışlarla ilgili çalışmalarda sıklıkla bu davranışların depresyon belirtileriyle ve diğer bazı ruhsal bozukluklarla ilişkileri incelenmiştir.^{5,6} Doğrudan şiddet ile boyun eğici davranış ara-

sındaki bağlantılara odaklanan araştırmalar kısıtlıdır.

Eşler arası, anne-baba çocuk arası gibi kişiler arası ilişkilerinde, kızgınlık ve saldırganlık gibi şiddet davranışlarını daha çok gösterenlerin daha otoriter ve kontrolcü oldukları, boyun eğici davranışlar ve zayıf otoritenin de başta depresyon olmak üzere, birçok ruhsal sorun ile ilişkili olduğu bildirilmektedir.⁶

Bu araştırmada İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinde, sosyodemografik etkenler ve şiddetle ilgili ailesel ve kişisel öyküleriyle boyun eğici davranışları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırma kesitsel tiptedir. Kasım 2002 tarihinde, İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerine araştırmacılar tarafından hazırlanan, sosyodemografik özellikleri ve şiddet ile ilgili bilgileri sorgulayan bir anket formu ve Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği sınıflarında, gözlem altında uygulanmıştır. Öğrencilerin %84.2'si (n=437) anketi yanıtlamıştır.

Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği (BEDÖ): Depresyonla ilgili boyun eğici sosyal davranışları değerlendiren, 16 maddeden oluşan, bireyin kendi kendine uygulayabileceği bir ölçektir. Türkçe uyarlaması 1992 yılında yapılmıştır. Hem ergen, hem de yetişkinlere uygulanabilir. Her maddede sözü edilen davranışların kişiyi ne kadar iyi tanımladığı sorulmaktadır. Maddeler 1-5 arasında, 5'li Likert tipi puanlama esasına göre değerlendirilir. Ölçekten en düşük 11, en yüksek 80 puan alınabilir. Yüksek puanlar daha fazla boyun eğici davranışa işaret eder.⁷

Sosyodemografik özellikler anket formu: Yazarlar tarafından hazırlanmış yaş, cinsiyet, eğitim durumu, anne ve baba meslekleri, aile yapısı, kardeş sayısı, ailenin gelir düzeyi ile ilgili sosyodemografik değişkenleri sorgulayan sorulardan

oluşmaktadır. Ayrıca aile içinde fiziksel ve sözel şiddet varlığı, geçmişte ve halen şiddete maruz kalma gibi sosyal etkenleri de araştıran sorular içermektedir.

İstatistiksel değerlendirme: İstatistiksel değerlendirmede Student-t testi ve Varyans Analizi

(ANOVA) kullanılmış, sonuçlar ortalama ve standart sapma olarak verilmiştir.

BULGULAR

Öğrencilerin yaş ortancası 21.0 (16.0-30.0)'dır ve %64.7'si erkek, %35.3'ü kızdır.

Tablo 1. Tıp Fakültesi öğrencilerinin anne ve babalarının öğrenim düzeylerine göre dağılımı

Öğrenim düzeyi	Anne		Baba		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Okuryazar değil	64	17.4	11	3.0	75	
Okuryazar	38	10.3	30	8.2	68	
İlkokul mezunu	131	35.6	79	21.5	210	
Ortaokul mezunu	37	10.1	47	12.8	84	
Lise mezunu	53	14.4	58	15.8	111	
Yüksekokul mezunu	45	12.2	143	38.9	188	
Toplam	368	100.0	368	100.0	736	

Öğrencilerin %79.3'ünün annesi ev hanımıdır. İkinci sıklıkta (%9.5) emekli anneler gelmektedir. Babalarının %37'si memurdur. İkinci sıklıkta (%23.1) yine emekliler gelmektedir. Öğrencilerin %81.3'ü çekirdek aileden gelmektedir. Parçalanmış aile oranı %6.5'tir. Kardeş sayısı ortancası 4.0'tür (1.0-16.0). Öğrencilerin ailelerinin aylık gelirleri şu şekildedir: %11.7'sinin 200 milyon TL'den az, %38'inin 200-499 milyon TL, %37.5'inin 500 milyon-1 milyar TL, %12.8'inin 1 milyar TL'den fazladır.

Öğrencilerin %38.3'ü anne-babası arasında sözel, %4.3'ü de fiziksel şiddet olduğunu bildirmiştir. Öğrencilerin %14.1'i çocukluklarında "çok sık" ve "genellikle" sözel şiddet gördüğünü ifade etmiştir, çocukluk döneminde sözel şiddet görme oranı %80.2'dir. %5.2'si çocukluklarında "çok sık" ve "genellikle" fiziksel şiddet gördüğünü ifade etmiştir ve çocukluk döneminde fiziksel şiddet görme oranı %62.8'dir. Öğrencilerin %2.2'si şimdi "çok sık" ve "genellikle" sözel şiddet gördüğünü ifade etmiştir, şimdi sözel şiddet görme oranı %39.7'dir. Öğrencilerin %1.1'i şimdi "çok sık" ve "genellikle"

fiziksel şiddet gördüğünü ifade etmiştir, şimdi fiziksel şiddet görme oranı %7.6'dır.

Öğrencilerin BEDÖ puan ortalaması: 36.15±8.57'dir. Erkek öğrencilerin BDÖ puan ortalamaları 37.39±8.75, kız öğrencilerin ise 33.87±7.76'dır ve cinsiyet ile boyun eğici davranışlar arasında anlamlı fark vardır (t=3.84, p=0.0001). Erkek öğrenciler daha çok boyun eğici davranış göstermektedirler.

Arada istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmamakla birlikte, aile geliri 200 milyon TL'den az olan öğrenciler (38.20±8.12), 201 milyon ve üzeri geliri olanlara (35.88±8.60) göre daha fazla boyun eğici davranış gösterme eğilimindedirler (t=1.68, p=0.095).

Aynı biçimde, anlamlı fark olmamakla birlikte annesinin öğrenim düzeyi okuryazar değil, okuryazar ve ilkökul mezunu olan öğrencilerin (36.57±8.58), ortaokul, lise, yüksekokul mezunu olan öğrencilere (35.42±8.53) göre BEDÖ puanları daha yüksektir (t=1.25, p=0.213).

8 Tıp fakültesi öğrencilerinde boyun eğici davranışlar ve şiddetle ilişkisi

Babalarının öğrenim düzeyi ile BEDÖ puanları arasında da anlamlı fark yoktur ($t=0.85$, $p=0.397$), ancak babasının öğrenim düzeyi okuryazar değil, okuryazar ve ilköğretim mezunu olan öğrencilerin

(36.70 ± 7.84), ortaokul, lise, yükseköğretim mezunu olan öğrencilere (35.89 ± 8.91) göre BEDÖ puanları daha yüksektir.

Tablo 2. Tıp Fakültesi öğrencilerinin şiddet değişkenlerine göre BEDÖ puanları

Şiddet değişkenleri	Var	Yok	t	p
Anne-baba arasında sözel şiddet	36.02±9.59	36.23±7.89	-0.13	0.832
Anne-baba arasında fiziksel şiddet	43.50±13.72	35.82±8.14	2.22	0.042
Çocuklukta sözel şiddet	36.40±8.47	35.13±8.97	1.13	0.258
Çocuklukta fiziksel şiddet	36.13±8.62	36.18±8.52	-0.06	0.952
Şimdi sözel şiddet	37.00±8.81	35.59±8.38	1.55	0.122
Şimdi fiziksel şiddet	37.53±12.36	36.04±8.20	0.63	0.535

Tıp Fakültesi öğrencilerinin anne babaları arasında sözel şiddet olup olmamasıyla, çocuklukta sözel şiddet olup olmamasıyla, çocuklukta fiziksel şiddet olup olmamasıyla, şimdi sözel şiddet olup olmamasıyla ve şimdi fiziksel şiddet olup olmamasıyla

BEDÖ puanları arasında anlamlı bir fark yoktur. Sadece anne baba arasında fiziksel şiddet olması ile BEDÖ puanları arasında anlamlı bir fark vardır ($t=2.22$, $p=0.042$).

Tablo 3. Tıp Fakültesi öğrencilerinin aile yapılarına göre BEDÖ puan ortalamaları

Aile Tipi	Ort. ± SD	F	p
Çekirdek aile	36.43 ± 8.68		
Geniş aile	35.37 ± 8.19	0.985	0.374
Parçalanmış aile	34.16 ± 7.84		

Tablo 3'te Tıp Fakültesi öğrencilerinin aile yapıları ile BEDÖ puan ortalamaları verilmiştir. Aile yapısının çekirdek, geniş ve parçalanmış aile olması ile BEDÖ puanları arasında anlamlı bir fark yoktur. Ancak çekirdek aileden gelen öğrencilerin BEDÖ puanları diğer aile tiplerinden gelenlere göre daha yüksektir.

TARTIŞMA

Boyun eğici davranışlarla ilgili sınırlı sayıdaki araş-

tırma daha çok depresyon ya da diğer ruhsal bozukluk belirtileriyle ilişkiye odaklanmıştır. Bazı çalışmalarda boyun eğici davranışlarla depresyon arasında pozitif korelasyon olduğu bildirilmiştir.^{5,6}

Bu çalışmada sadece anne-baba arasında fiziksel şiddet olması ile öğrencilerin boyun eğici davranışları arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Şiddet ile boyun eğici davranışlar arasındaki ilişki; yarattığı çözümsüzlük, çaresizlik ve depresif duygudurumu aracılığıyla boyun eğici davranışların ve çekingen tutumların gelişmesini kolaylaştırma biçimi-

minde olabilir. Boyun eğici davranışların gelişiminde, aile içinde şiddet öyküsü yanında kişilik özelliklerinin de etkili olabileceği bildirilmektedir.^{6,8} Var olan süregelen şiddetin bireyin özdeşim süreçlerini etkilediği, bireyin duygularını dışa vurma ve kendini ifade edebilme becerisini olumsuz yönde etkilediği düşünülmektedir. Bu bulgu aile içi dinamiklerin ve anne-baba tutumlarının önemine işaret etmektedir. Çaresizlik boyun eğici davranışların gelişimine olanak verdiğçe, aile içi kriz büyümekte ve boyun eğiciliği pekiştirmektedir. Aynı zamanda aile içinde yaşanan şiddet süreci, ailenin parçalanmasını engelleyici bir rol de oynayabilir. Boyun eğicilik ile depresyon arasındaki pozitif ilişki de bunu desteklemektedir.^{5,6}

Çalışmada dikkat çeken önemli bir bulgu çekirdek ailede yaşayan ve erkek çocuklarda boyun eğici davranışların daha sık görülmesidir. Erkek egemen bir nitelik gösteren toplumsal yapı içinde her ne kadar kadınların daha fazla baskı ve şiddete maruz kalığı kabul edilse de,⁹ erkeklerin daha fazla "uyumacı" (konformist) davranış geliştirme eğiliminin olduğunu düşündürmektedir. Somut ya da soyut bir baskı aracılığıyla davranış ve görüşlerini değiştirme ve baskı yönüne doğru uyum göstermesi olarak tanımlanan uymacı eğilimler aracılığıyla birey salt baskı ya da şiddete doğrudan maruz kalma yoluyla değil, otorite figürüne karşı çıkmama, onaylama ve itaat etme eğilimi göstererek de boyun eğici davranışlar geliştirmiş olabilir.^{10,11}

Babanın aksine, annenin eğitim düzeyiyle boyun eğici davranış geliştirme arasındaki ilişki de anne tutumlarına ve özdeşim süreçlerinde annenin rolünün önemine dikkat çekmektedir. Bu sonuç annenin eğitim düzeyi düştükçe aile içinde babanın temsil

ettiği otoriteye karşı çıkmanın azalması, kabullenme ve onaylama eğilimi ile -bir özdeşim ve rol modeli nesnesi olarak- boyun eğici davranış geliştirme arasında bir ilişki kurulabileceğini göstermektedir. Burada şiddetin varlığından çok, onun nasıl algılandığı ve nasıl yorumlandığı belirleyici olmaktadır.

1960'lı yıllarda gerçekleştirilmiş olan ve sonuçlarının halen canlılığını koruduğu Milgram deneylerinin de vurguladığı gibi, boyun eğici ve itaatkar davranışlar şiddetin bir sonucu olarak ortaya çıkmakla birlikte, şiddet davranışı gösterme ve sistemli bir şiddet uygulama eğilimini artıran bir işlev görmektedir. Milgram "uyumacı"nın bireyi edileştirdiğini, boyun eğen itaatkar bir varlığa dönüştürdüğünü, boyun eğen ve "itaat" eden bir bireyin daha fazla şiddet potansiyeli taşıdığını göstermiştir. Ayrıca otorite figürünün saygınlığı arttıkça uyum davranışı ve şiddet davranışı da o denli artmaktadır.^{10,12}

Boyun eğici davranışların yaygınlık kazanması bireyin kişilik gelişimini olumsuz yönde etkileme yanında, toplumsal yaşamın temel sorunlarını sağlıklı biçimde çözmeye yönelik tutum ve beceri geliştirmesini engelleyecek, toplum lideri olma gücünü ortadan kaldıracak, şiddeti onaylayan ve üreten bir kimlik geliştirme olasılığını artıracaktır. Toplumun en küçük ekonomik birimi olan ailenin¹³ içinde yaşanan şiddetin aynı zamanda toplumsal şiddetin aileye özgü kristalize olmuş bir biçimi olduğu düşünüldüğünde¹⁴ aile içi şiddeti saptama, önleme ve yarattığı olumsuz sonuçları gidermenin yanında, şiddetin sosyal ve ekonomik kaynaklarını ortadan kaldırmanın gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

1. Kaptanoğlu C: Psikodinamik açıdan siyasal şiddet. *Toplum ve Hekim* 2002; 17:66-68.
2. Güneş G, Kaya M, Pehlivan E: Tıp fakültesi öğrencilerinin ailelerinde kadına yönelik aile içi şiddetle ilgili bir araştırma. *Toplum ve Hekim* 2000; 15:391-397.
3. Overmier JB, Seligman MI: Effects of inescapable shock upon subsequent escape and avoidance responding. *J Comp Physiol Psychol* 1967; 63:28-33.
4. Vollmayr B, Henn FA: Stress models of depression. *Clin Neurosci Res* 2003; 3:245-251.
5. O'Connor LE, Berry JW, Weiss J ve ark: Guilt, fear, submission, and empathy in depression. *J Affect Disord* 2002; 71:19-27.
6. Allan S, Gilbert P: Anger and anger expression in relation to perceptions of social rank, entrapment and depressive symptoms. *Personal Individ Differ* 2002; 32:551-565.
7. Savaşır I, Şahin NH (eds): *Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği. Bilişsel-Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Sık Kullanılan Ölçekler*. Ankara, Özyurt Matbaacılık, 1997, s.100-103.
8. Moses R: Şiddet nerede başlıyor? *Cogito* 1996; 6:7:23-27.

10 Tıp fakültesi öğrencilerinde boyun eğici davranışlar ve şiddetle ilişkisi

9. Çiçeklioğlu M, Saçaklioğlu F: Kadına yönelik şiddet ve çözüm yolları. *Toplum ve Hekim* 1996; 11:97-103.
10. Tolan B, İsen G, Batmaz V: Ben ve Toplum: Sosyal Psikoloji-I. Ankara, Teori Yayınları, 1985.
11. Petrovski AV: Topluluk ve Birey: Sovyet Toplumsal Ruhbilimi. H Fidaner, C Fidaner (Çev.), birinci cilt, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 1986.
12. Kaya B. Cezaevi olayları ve hekim tutumları. *Sağlık Toplum Siyaset* 2001; 6:56-61.
13. Engels F: Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni. K Somer (Çev.), Marks-Engels Seçme Yapıtlar, üçüncü cilt, Ankara, Sol Yayınları, 1979, s.230-407.
14. Duhm D: Kapitalizmde Korku. S Sölgün (Çev.), İstanbul, Kalem Yayınları, 1987, s.98-101.